

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний економічний університет
Факультет економіки та управління

Кафедра економічної теорії

Міждисциплінарна курсова робота

З дисципліни

« Економічна теорія »

на тему:

«Перерозподіл доходів в сучасній економіці»

Студентки 2 курсу ЕПП-21 групи
напряму підготовки «Економіка та управління»
Медюх І.П.

Керівник: к.е.н., старший викладач Чирак І.М.
Національна шкала
Кількість балів
Оцінка ECTS

Члени комісії

(підпис, прізвище та ініціали)

(підпис, прізвище та ініціали)

(підпис, прізвище та ініціали)

м.Тернопіль-2016р.

План:

Вступ

Розділ 1. Теоретичні аспекти перерозподілу доходів в сучасній економіці

Розділ 2. Концепція розвитку перерозподілу доходів

Розділ 3. Аналіз перерозподілу доходів в Україні

Розділ 4. Пропозиції і шляхи вдосконалення перерозподілу доходів у національній економіці за сучасних умов

Висновки

Список використаної літератури

Зміст

Вступ.....	4
Розділ 1. Теоретичні аспекти перерозподілу доходів в сучасній економіці.....	6
Розділ 2. Концепція розвитку перерозподілу доходів.....	18
Розділ 3. Аналіз перерозподілу доходів в Україні.....	26
Розділ 4. Пропозиції і шляхи вдосконалення перерозподілу доходів у національній економіці за сучасних умов.....	34
Висновки.....	37
Список використаної літератури.....	42

Вступ

В усіх економічних системах уряд перерозподіляє доходи населення для зменшення нерівності у їх розподілі та зменшення рівня бідності. Масштаби цього перерозподілу залежать від багатьох чинників, таких як тип економічної системи, історично сформована практика, пріоритети державних видатків, політичний процес, фаза ділового циклу, цінності населення тощо.

Постановка проблеми. Розвиток системи перерозподілу доходів в останні тринадцять років характеризується суперечливими тенденціями. Незважаючи на високі темпи зростання доходів населення, їх середній рівень лишається низьким. Ситуацію ускладнює висока диференціація статків. Позитивною тенденцією є закріплення інституціоналізації доходів ринкового типу, проте поряд із ринковими зберігаються неринкові форми доходів, зокрема корупційна рента. Неринкова орієнтація на перерозподіл доходів та власності поки що не повністю заміщена ринковою орієнтацією на формування доходів на основі створення вартості. Вивчення стану сфери перерозподілу доходів та тенденцій її розвитку необхідне для вдосконалення процесів, механізмів та інститутів, які забезпечують саморегулювання та регулювання розподілу і перерозподілу доходів. Ця проблема є особливо актуальною, оскільки на даний час сфера доходів утворює слабку та недостатньо стійку базу людського розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Попередні дослідження проблеми перерозподілу доходів ґрунтуються на працях В. Оджбона, С.Рішена, П. Тоусенда, О. Каннаса, які концентрували увагу на універсальних підходах до визначення бідності, які, однак, не містили повної картини факторів та аспектів цього явища. Українські дослідники Ю.І. Саєнко, Г.З. Гомусова, В.П. Бєвз застосовували методичні підходи до визначення бідності та особливості її прояву.

Мета курсової роботи - використовуючи категорію «система перерозподілу доходів» та пов'язані з нею методологічні положення,

охарактеризувати сучасний стан та перспективи розвитку сфери перерозподілу доходів населення.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні засади вивчення перерозподілу доходів у сучасній економіці.

Для досягнення визначеної мети курсової роботи необхідно виконати наступні **завдання**:

- 1) Розкрити теоретичні аспекти перерозподілу доходів у сучасній економіці;
- 2) Вказати концепції розвитку перерозподілу;
- 3) Зробити аналіз перерозподілу доходів в Україні, вказати основні показники рівня життя населення, акцентувати увагу на диференціації доходів населення.
- 4) Вказати пропозиції і шляхи вдосконалення перерозподілу доходів у національній економіці за сучасних умов;

Цілями курсової роботи є:

- 1) аналіз джерел та структури доходів;
- 2) аналіз економічних шкіл, які зробили істотний внесок у формування теорії розподілу та перерозподілу доходів;
- 3) окреслення механізмів перерозподілу доходів у перехідних економіках.

В даній роботі буде проаналізовано фінансові інструменти державного регулювання перерозподілу доходів, зокрема податки на особисті доходи та трансферні платежі, а також досліджено показники ефективності використання цих інструментів для зменшення нерівності розподілу доходів населення та бідності в Україні.

Курсова робота складається з вступу, чотирьох розділів, висновків та списку використаної літератури, який містить 24 джерела. Дана робота містить 36 сторіноки друкованого тексту, 3 таблиці та 4 рисунки.

Розділ 1. Теоретичні аспекти перерозподілу доходів в сучасній економіці

Перерозподіл доходів - вилучення частини доходів у одних осіб з метою їх передачі іншим особам або добровільна передача доходів одними особами іншим, що більше в них потребують. Перерозподіл доходів може мати місце в масштабі держави та регіонів за допомогою податків, у масштабі галузей - за допомогою перерозподілу коштів через бюджет, в масштабі сімей - шляхом розподілу загального доходу сім'ї, між її членами.

В усіх економічних системах уряд бере на себе відповідальність за перерозподіл доходів населення з метою уникнення протиріч щодо нерівномірності розподілу доходів та зростання рівня бідності.

Масштаби цього розподілу залежать від багатьох чинників, а саме:

- 1) тип економічної системи;
- 2) структура державних видатків;
- 3) ступінь політичної стабільності;
- 4) діловий клімат бізнесу;
- 5) менталітет нації, її цінності тощо.

Механізмами перерозподілу доходів населення повинні стати:

- податки;
- державні трансфертні платежі;
- регулювання цін на товари та послуги .

Головним дискусійним питанням залишається ступінь та глибина втручання держави у структуру перерозподілу доходів. Однак істина одна – держава повинна створити максимально можливі умови для підвищення добробуту або хоча би його стабілізацію при інших незмінних економічних умовах.

Об'єктивними передумовами перерозподілу є зростання витрат держави, необхідність суспільних витрат (послуги освіти, охорони здоров'я, житлово-комунального господарства, дитячих ясел і садків, будинків інвалідів і людей похилого віку, дитячих будинків тощо) та нерівномірність доходів, що може призвести до економічних диспропорцій і підриву економічних стимулів.

Нерівність доходів — чинник, який завжди викликав інтерес у людей. Нерівність є не тільки наслідком неоднакової ефективності та продуктивності виробництва, а також результатом нерівного розподілу приватної власності на засоби виробництва, що є відображенням історичних тенденцій формування права власності в кожній країні та впливу соціальних відносин у суспільстві. Політика перерозподілу зачіпає інтереси всіх класів і соціальних верств населення і завжди супроводжується виникненням суперечностей.

Необхідність перерозподілу національного доходу державою.

Держава здійснює перерозподіл доходів на двох рівнях.

1. Держава може втручатись у процес формування цін на економічні фактори виробництва і таким чином захищати інтереси економічних агентів, гарантуючи їм отримання доходів. Це стосується в першу чергу ренти, процента і заробітної плати. Так, політика Національного банку щодо встановлення облікової ставки, ставки рефінансування формує рівень доходів банківського капіталу. А політика заморожування заробітної плати приводить до стримування доходів найманих працівників. Державна підтримка сільськогосподарських цін у більшості країн світу гарантує фермерам отримання відповідного доходу.

2. Держава може втручатись у перерозподіл пізніше, стягуючи податки із суб'єктів господарювання. У цьому разі держава змінює результати індивідуального розподілу доходів між економічними факторами виробництва .

Результати перерозподілу можуть проявлятися у формі вертикального перерозподілу (між багатими та бідними за рахунок різного роду податків) та горизонтального перерозподілу (за рахунок трансферти, субвенції, витрат на охорону здоров'я та освіту, субсидії тощо). Економічна доцільність перерозподілу забезпечується за допомогою органічного поєднання реалізації двох розподільних принципів: принципу ефективності та принципу соціальної справедливості. Здійснюючи принцип соціальної справедливості, держава гарантує своєму громадянину достатній рівень життя, не допускає,

щоб він опинився за межею бідності. Із цією метою держава визначає мінімум оплати праці, якого обов'язково повинні дотримуватись роботодавці всіх форм власності.

Мінімальна заробітна плата - це встановлена державою нижня межа оплати праці за фактично відпрацьовану повну місячну норму праці (робочого часу) найманого працівника. Такий мінімум не повинен бути нижчим за існуючий у країні прожитковий мінімум. Останній означає мінімальну суму коштів, що необхідна для забезпечення життєдіяльності людини та відновлення її працездатності. На відповідному рівні має визначатись рівень пенсій, виплат інвалідам, малозабезпеченим і громадянам, що втратили робоче місце.

Необхідно так перерозподіляти доходи, щоб досягти компромісу між рівністю та ефективністю. Як інструменти перерозподілу доходів держава використовує: податки, акцизи, мита, субсидії, соціальні виплати, формування різного роду фондів суспільного призначення тощо [2, с.97].

Кінцевою метою перерозподілу є відносно вирівнювання міри споживання кожним громадянином. Диференціація розподілу суспільних фондів споживання має визначатися в основному обсягом споживання життєвих засобів, необхідних для відтворення народонаселення і робочої сили.

Розподіл доходів, породжений ринковою системою, несправедливий в тому плані, що він не гарантує кожній людині дохід, що забезпечує йому гідне життя незалежно від підсумків економічної діяльності. З'являється необхідність у втручанні держави, що організує відповідний перерозподіл доходів[3, с.19].

Втручаючись у сферу розподілу доходів, держава вирішує дві взаємозалежні, хоча і суперечать один одному завдання. З одного боку, вона направляє свої зусилля на послаблення соціально - економічної нерівності, за допомогою підвищення доходів незаможних верств населення, створення умов для нормального відтворення робочої сили, усунення диспропорцій у

розподілі ресурсів. З іншого боку, держава не може і не повинна знищити цю нерівність.

Справа в тому, що нерівність у доходах - не тільки продукт ринкової системи, але й обов'язкова умова її ефективного функціонування. Бо тільки така нерівність здатна створити справжні стимули та мотиви до високопродуктивної праці і ефективному інвестуванню капіталу [4, с.247].

Сучасні західні країни виявляють значну активність у перерозподілі доходів. Так, в США останнім часом частка трансфертних платежів (соціальних виплат) становить майже 60% витрат федерального бюджету і 15% валового національного продукту. Сьогодні кожен четвертий американець у тій чи іншій формі користується соціальними державними програмами, в той час як 40 років тому ними користувався лише кожен сімнадцятий. Причому в США цей показник не найвищий у світі.

Неминуче виникають питання. Наскільки виправдано і ефективно державне втручання в процес перерозподілу доходів? Чи існують об'єктивні мінімальні межі такого втручання? Економічна наука дає деякі підходи до їх вирішення.

Уряд здійснює перерозподіл доходів прямими і непрямими способами, що включають:

- Соціальні виплати (трансфертні платежі), тобто допомоги, що виплачуються малозабезпеченим групам утриманців, інвалідам, людям похилого віку та безробітним;

- Регулювання цін на соціально значиму продукцію;

- Індексацію фіксованих доходів і соціальних виплат при певному зміні відсотка інфляції;

- Обов'язковий мінімум зарплати як бази оплати праці на всіх підприємствах;

- Прогресивне оподаткування, при якому податкова ставка збільшується в міру зростання розмірів номінального доходу.

Важливим елементом державного регулювання доходів в деяких випадках (наприклад, мінливої динаміки ринкової кон'юнктури) є й визначення верхнього рівня номінальної зарплати. Така межа повинна перешкоджати розгортання інфляційної спіралі «ціна-зарплата». Цей захід утворює основний елемент «політики стримування», означаючи на практиці «заморожування» зарплати і цін (на противагу «політиці експансії», коли стимулюється зростання доходів населення). Політика стримування обмежує інфляційний перевищення платоспроможного попиту над обсягом реалізованого сукупної пропозиції.

Усвідомлюючи особливу соціальну значущість перерозподілу доходів для забезпечення стабільності ринкового суспільства, уряд прагне, однак, уникнути двох крайнощів: формування утриманських настроїв у малозабезпечених і підриву у економічно активної частини суспільства прагнення до високоприбуткової діяльності [5, с.309].

Мінімальна межа втручання держави в процес перерозподілу доходів визначається споживчими стереотипами людей, характерними для даної країни в даних конкретно - історичних умовах. Чим ці стереотипи скромніше, тим меншою мірою люди претендують на збільшення до своїх доходів з бюджету. Самі ж ці стереотипи залежать від поточного стану економіки, демографічної ситуації, рівня економічного розвитку і т.п. Навряд чи, скажімо, жителям надбідної країни можна розраховувати на поліпшення свого становища за рахунок перерозподілу доходів з тієї простої причини, що й перерозподіляти - то особливо нічого. Спроби ж рівномірно розподілити наявні крихти національного доходу не можуть привести ні до чого іншого, крім як до грубої зрівнялівки і ще більшої бідності. У таких країнах вибір повинен бути зроблений на користь жорсткої моделі ринкового механізму з мінімальним втручанням держави у процес перерозподілу.

Нарощуючи процес перерозподілу доходів, держава не повинна руйнувати сам конкурентний ринковий механізм. Його збереження і утворює максимальну межу державного втручання. При проведенні активної політики

в області доходів необхідно враховувати ще ряд важливих обставин, об'єктивно обмежують цю область державної діяльності [6, с.93].

По - перше, держава не повинна сприяти своєю політикою в області доходів зростання дефіциту держбюджету і інфляції, а розміри соціальних виплат повинні бути узгоджені з реальними можливостями в галузі фінансів.

По - друге, держава не повинна збільшувати податки на підприємців, якщо дана дія підриває стимули до вкладення капіталу. Це веде до зниження ефективності виробництва і, отже, до скорочення можливості підтримки бідних і незаможних. Крім того, зростання податків, будучи засобом скорочення заощаджень, означає і звуження бази інвестування через ринок позичкових капіталів і ринок цінних паперів.

По - третє, велику небезпеку являють бюрократичні структури, зайняті розробкою правил перерозподілу доходів, їх здійсненням і контролем. Ці структури життестійкі. Одного разу виникнувши, вони прагнуть до самовідтворення, розширення свого впливу і т.д. Нашій економіці негативні наслідки цього добре відомі.

Розрізняють мінімально необхідні та максимально допустимі межі регулювання. Нижні межі спричинені неспроможністю ринкового механізму саморегулювання економіки розв'язати багато важливих для наступного розвитку економічної системи проблем, про які йшлося вище. Без державного втручання економічна система, а отже підсистема ринкового саморегулювання, існувати не може [7, с.47].

Складнішою є проблема щодо верхніх меж державного регулювання економіки. З одного боку, виникає можливість майже повного витіснення ринкових важелів регулювання і встановлення централізованої системи управління економікою з одного центру, що призводить до виникнення адміністративно-командної або державної економіки, як це сталося в СРСР. З іншого боку, верхня межа зумовлена потребами та інтересами підприємців у співпраці з державою. Зокрема тим, що прибутки на тривалий період можуть бути стабільнішими і вищими за такої співпраці (або наявності державного

регулювання) і нижчими у разі недостатнього втручання держави в економіку. Частково верхня межа регулювання визначається загальнонаціональними інтересами. Повніше межі державного регулювання економіки можна визначити, з'ясувавши його економічну основу, яку розглядають у широкому і вузькому значеннях.

Одержавлення економіки і межі регулювання. У широкому плані основою раціонального державного регулювання економіки є одержавлення певної оптимальної частки економічної системи (в тому числі продуктивних сил, економічних відносин, господарського механізму). У вузькому розумінні такою основою є одержавлення економічної власності (на засоби виробництва, фінансово-кредитні інститути, частку національного доходу, що перерозподіляється через державний бюджет та ін.) і передусім одержавлення національного доходу. Оскільки таке одержавлення приблизно на 90% здійснюється через механізм оподаткування, то межі державного регулювання залежать від соціально-економічних меж вилучення податків у осіб найманої праці, прибутків підприємств, капіталістів[8, с.250].

Найбільшу частку в процесі одержавлення національного доходу в більшості розвинутих країн світу становлять податки на осіб найманої праці (особистий подохідний податок і податок на соціальне страхування). Наприклад, особистий подохідний податок у Німеччині, Данії, Фінляндії та інших країнах досягає 48%, а в окремих країнах (Франції, Греції) — 13%. Отже, межі державного регулювання економіки залежать від моделі економічної системи.

При оподаткуванні йдеться не лише про економічні межі, а й про соціальні, тобто встановлення таких максимальних ставок податків, які б не призводили до соціальної нестабільності в суспільстві, втрати стимулів до праці.

Якщо держава зосереджує у своїх руках від 20 до 60% національного доходу, така економічна система (а отже економіка) є змішаною, тобто поєднує державну і недержавну форми власності. Інші кількісні параметри

змішаної економіки при зіставленні державної та недержавної власності на засоби виробництва, фінансово-кредитні інститути[9, с.287].

В економічній науці є декілька основних економічних шкіл, які зробили істотний внесок у теорію розподілу та перерозподілу доходів населення (Таблиця 1.)

Таблиця 1.¹Економічні школи та суть концепції розподілу та перерозподілу доходів

¹ Холод Н.М. Розподіл доходів та бідність у перехідних економіках: монографія / Назар Холод. – Львів: Вид. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2009. – 442 с.

Назва економічної школи	Представники	Економічна суть в контексті розподілу та перерозподілу доходів
Класична школа	А. Сміт, Д. Рікардо, Дж.С. Мілль, Е. Берк, Дж.Прістлі, Дж. Бентам, А. Юнг, Ф. Лассаль, Мак-Кулох	Суспільство, як єдність, і кожен член суспільства має свою частку в національному доході. Добробут і щастя кожного знаходиться в залежності від добробуту суспільства в цілому. Зростання національного багатства впливає на зростання життєвого рівня громадян. Вільне підприємництво повинно забезпечувати зростання національного багатства і тому воно отримує гарантії недоторканості в державній політиці невтручання. У суспільстві є 3 класи: капіталісти, наймані робітники і земельні власники та 3 види доходів: прибуток, заробітна плата, земельна рента
Марксизм	К. Маркс, К. Каутський	Власники капіталу привласнюють додаткову вартість, а наймані працівники – вартість робочої сили. Робітники створюють продукцію на більшу величину, ніж складають витрати на їх утримання та відтворення. Прибуток власника оцінюється як результат експлуатації робочої сили. Зростання продуктивності праці, досягнуте при капітальному способі виробництва, даючи вигоди капіталісту, не звільняє робітників від всезростаючої бідності. К.Каутський стверджував, що зубожіння робітників треба сприймати як тенденцію, а не як реальний факт
Маржиналізм	Л. Вальрас, К. Менгер, Е. Бем-Баверк, Л. Візер, Дж.Б. Кларк	Теорія розподілу доходів ґрунтується на основі граничної корисності. Усі фактори виробництва створюють національний дохід і беруть участь у його привласненні. Прибуток є платою за використання такого фактору як підприємницький хист. Існує природний закон розподілу, згідно з яким кожен економічний суб'єкт має свою винагород
Інституціоналізм	Т. Веблен, В. Комонс, В. Мітчел, В. Гамільтон, А. Берлі, В. Льюїс, М.	Економіку неможливо розглядати без аналізу соціальних, політичних та соціально-психологічних чинників. Величина заробітної плати визначається двома чинниками – продуктивністю суспільної праці, яка визначає обсяг суспільного продукту, що підлягає розподілу між суспільними класами та соціальною силою робітничого класу, від якої залежить частка суспільного продукту, яка надходить у розпорядження робітника.

Необхідність широкомасштабного втручання держави в економіку виникла на вищій стадії розвитку капіталізму, з часу переростання продуктивними силами вузьких меж монополістичної власності (в тому числі власності колективних монополій - олігополій), що зумовило процес одержавлення економічної системи, дію закону одержавлення економіки.

Конкретнішими причинами посилення ролі держави в економіці є неспроможність механізму ринкового саморегулювання подолати і навіть послабити екологічну та економічну кризи, забезпечити рівномірний розвиток реіонів, відносно справедливий розподіл національного доходу, планомірний та пропорційний розвиток економіки, розвиток інфраструктури, виробництво специфічних суспільних товарів, усунути або послабити монополізм, безробіття та інші вади, більшість яких цей механізм і спричини [10, с.126].

Основними економічними функціями держави є розв'язання суперечності між потребами розвитку продуктивних сил й існуючими формами власності, захист навколишнього середовища і прав споживачів, проведення регіональної та антимонопольно - економічної політики, частковий перерозподіл національного доходу на користь найбідніших верств населення, забезпечення планомірного та пропорційного розвитку економіки, в тому числі інфраструктури, проведення антициклічної та антикризової політики, розробка і прийняття правових засад економіки, боротьба з безробіттям, інфляцією, регулювання зовнішньоекономічних відносин та ін.

Проблему нерівності розподілу можна аналізувати на основі даних про розподіл доходів та видатків, а ще доречніше аналізувати обсяг споживання. Існує декілька аргументів, чому дані про споживання домогосподарств точніше відображають реальний стан справ у перехідних економіках. У багатьох країнах з перехідною економікою люди отримували заробітну плату нерегулярно, із затримкою кілька місяців.

Власне, у такому разі, інформація про обсяги споживання точніше віддзеркалює рівень життя ніж доходи. По-друге, не всі доходи проходять процедуру декларації, оскільки вони отримані від нелегальної чи напівлегальної діяльності. По-третє, домогосподарства споживають продукти на присадибних ділянках, що не впливає на грошові доходи, але змінює обсяг споживання.

Для того, щоб доходи і витрати усіх домогосподарств могли бути достовірними показниками їх добробуту, необхідно внести поправку на чисельний склад домогосподарств і звести до подушевого доходу.

Найпростіше – це поділити дохід домогосподарства на кількість осіб. Однак є один нюанс, починає спрацьовувати ефект масштабу, оскільки домогосподарства з 5 осіб з доходом – 250 ум. од. є у кращому становищі, ніж одна особа з доходом – 50 ум. од. ефект масштабу проявляється за декількома напрямками:

- у межах домогосподарства можна розділити видатки на оплату комунальних послуг, утримання авто;

- вік чи стать членів домогосподарств також впливає на досягнення певного рівня добробуту.

Економію на масштабі можна визначити через зведення розміру домогосподарства до показника, який називається еквівалентним розміром домогосподарства. Для прикладу, домогосподарство з еквівалентним розміром 2,5 повинно споживати у 2,5 рази більше ніж домогосподарства з однієї особи. Шкала еквівалентності враховує вікову структуру та кількість членів домогосподарств. Цю шкалу можна виразити такою формулою:

$$\text{Еквівалентний розмір} = (\text{дорослі} + \alpha \times \text{діти})^\theta \quad (1)$$

де дорослі – кількість членів домогосподарств; діти – кількість членів домогосподарств віком до 15 років; α і θ – параметри у діапазоні між 0 та 1.

Однак між вченими немає єдиного підходу щодо шкали еквівалентного розміру домогосподарств у трансформаційних (перехідних) економіках. Для

прикладу, Б. Міланович твердить, що для точного визначення рівня бідності, потрібно оперувати не еквівалентними одиницями, а використовувати дані про реальні індивідуальні доходи. Власне тому, у країнах з великим розміром домогосподарств використання шкал еквівалентності призводить до завищення рівня бідності.

Для порівняння рівня добробуту домогосподарств з різною кількістю членів, російський дослідник А. Суринов пропонує використовувати таку

$$N = \frac{D}{S^e}$$

формулу:

де N – рівень добробуту (так званий еквівалентний дохід); D – номінальний дохід домогосподарства; S – кількість членів домогосподарства; e – коефіцієнт еквівалентності.

А. Суринов пропонує використати шкалу, в основі якої лежить припущення, що еквівалентність є логарифмом розміру домогосподарства. Недоліком такого підходу є те, що шкала не враховує вік членів домогосподарства, оскільки зрозуміло, що для задоволення потреб дітей потрібно менше коштів, аніж для задоволення потреб дорослого.

Таблиця 2

Шкала еквівалентності кількості членів домогосподарства за А. Суриновим

Кількість членів домогосподарства	Шкала еквівалентності
1	1,00
2	1,41
3	1,73
4	2,00
5	2,24
6	2,45

В Україні при визначенні рівня бідності використовують модифіковану шкалу еквівалентності, де першому дорослому присвоюють вагу 1,0, усім наступним дорослим – 0,7, а дітям, незалежно від віку – 0,5.

Розділ 2. Концепція розвитку перерозподілу доходів

В основі визначення категорії «дохід» лежить ідея англійського економіста Дж.Р. Гікса. У своїй праці «Вартість і капітал» економіст дав кілька визначень категорії «дохід»:

1) дохід – це максимальна кількість засобів, які можна витратити протягом певного періоду за умови, що відповідно до наявних очікувань капітальна вартість майбутніх надходжень залишиться попередньою;

2) дохід – це максимальна кількість засобів, які індивід може витратити протягом конкретного тижня, і які він очікує витратити протягом кожного наступного тижня.

Ці ідеї Гікса і лягли в основу концепції доходів, прийнятої в новій системі національних рахунків ООН 1993 року. Згідно з концепцією, дохід потрібно визначати як максимальну суму грошей, яку можна використати на споживання впродовж деякого проміжку часу і у той же час зберегти наприкінці цього періоду капітал, який був на початку.

Для аналізу стану матеріального добробуту домогосподарств (домогосподарство – це сукупність осіб, які спільно проживають в одному житловому приміщенні, або його частині, забезпечують себе всім необхідним для життя, ведуть спільне господарство, повністю чи частково об'єднують та витрачають кошти) згідно з Держкомстатом України до системи показників рівня життя домогосподарств зараховано:

1) грошові доходи – надходження грошей у вигляді оплати праці, доходи від підприємницької діяльності та самозайнятості, надходження від продажу продуктів сільського господарства, доходів від власності, пенсії, стипендії, різні допомоги, грошову допомогу від родичів та інших осіб, аліменти тощо;

2) негрошові доходи – вартість спожитої продукції, отриманої з особистого підсобного господарства, вартість подарованих продуктів харчування, суми пільг та субсидій

3) загальні доходи – сума грошових та негрошових доходів;

4) сукупні ресурси – загальні доходи, використані заощадження, прирости позик, кредитів, а також повернення боргів домогосподарству.

Враховуючи визначення Гікса, що дохід – це певна кількість засобів, якими володіє індивід, і які він очікує витратити протягом наступного періоду життя, власне згідно з цим трактуванням, негрошові доходи важко зарахувати до доходів як таких, оскільки вони є одноразовими і відсутня надія на їх повторення.

Досліджуючи вплив нерівності перерозподілу доходів на економічний розвиток, важливо розглянути його основні концепції. У сучасній науці виділяють кілька основних моделей економічного розвитку, які тісно пов'язані з економічним зростанням:

- модель лінійних стадій розвитку (зростання);
- теорія структурних трансформацій;
- теорія зовнішньої залежності;
- неокласична модель вільного ринку;
- теорія ендогенного зростання;
- модель сталого розвитку.

Варто зазначити, що перелічені моделі й теорії супроводжувались еволюційним розвитком основних напрямків – кейнсіанського, неокласичного, інституціонального, ліворадикального, а їх взаємодія в кінці ХХІ століття привернула увагу до таких проблем, як новітні моделі сталого розвитку. Даний напрямок, як відповідь на виклик глобальної природно-економічної трансформації, започатковано в 1992 р. в Ріо-де-Жанейро на

Всесвітній конференції з проблем розвитку і довкілля. Виходячи з наведених вище концепцій економічного розвитку, у процесі еволюції використовувались їх різні критеріальні характеристики: економічне зростання, економічна динаміка, власне економічний розвиток, і, врешті-решт, сталий розвиток.

Економічне зростання - це категорія кількісного порядку, що відображає переважно збільшення об'ємних показників галузей регіону та

економіки держави в цілому (обсягів виробництва у промисловості, сільському господарстві, будівництві тощо; а також валового внутрішнього продукту, національного доходу – як загалом, так і на одного жителя, зокрема) [12,с.67]. Під «економічною динамікою» розуміють процес функціонування економічної системи у довготерміновому періоді, впродовж якого всі економічні параметри, що характеризують ринкові пропозиції (обсяги виробництва, зокрема).

Економічний розвиток – категорія якісного по рядку, яка передбачає взаємозв'язок та аналіз середньо душового економічного зростання і його соціального, демографічного та екологічного ефекту [13, с.71].

Пропоную розглянути основні підходи до взаємозв'язку нерівності перерозподілу за доходами з економічним зростанням. Спроби класифікувати наявні теорії вперше були зроблені в роботах П. Фігіні і Р. Барро. Розглянемо існуючі теорії, здійснивши їх класифікацію на групи, наведені на рисунку 1:

Рисунок 1.

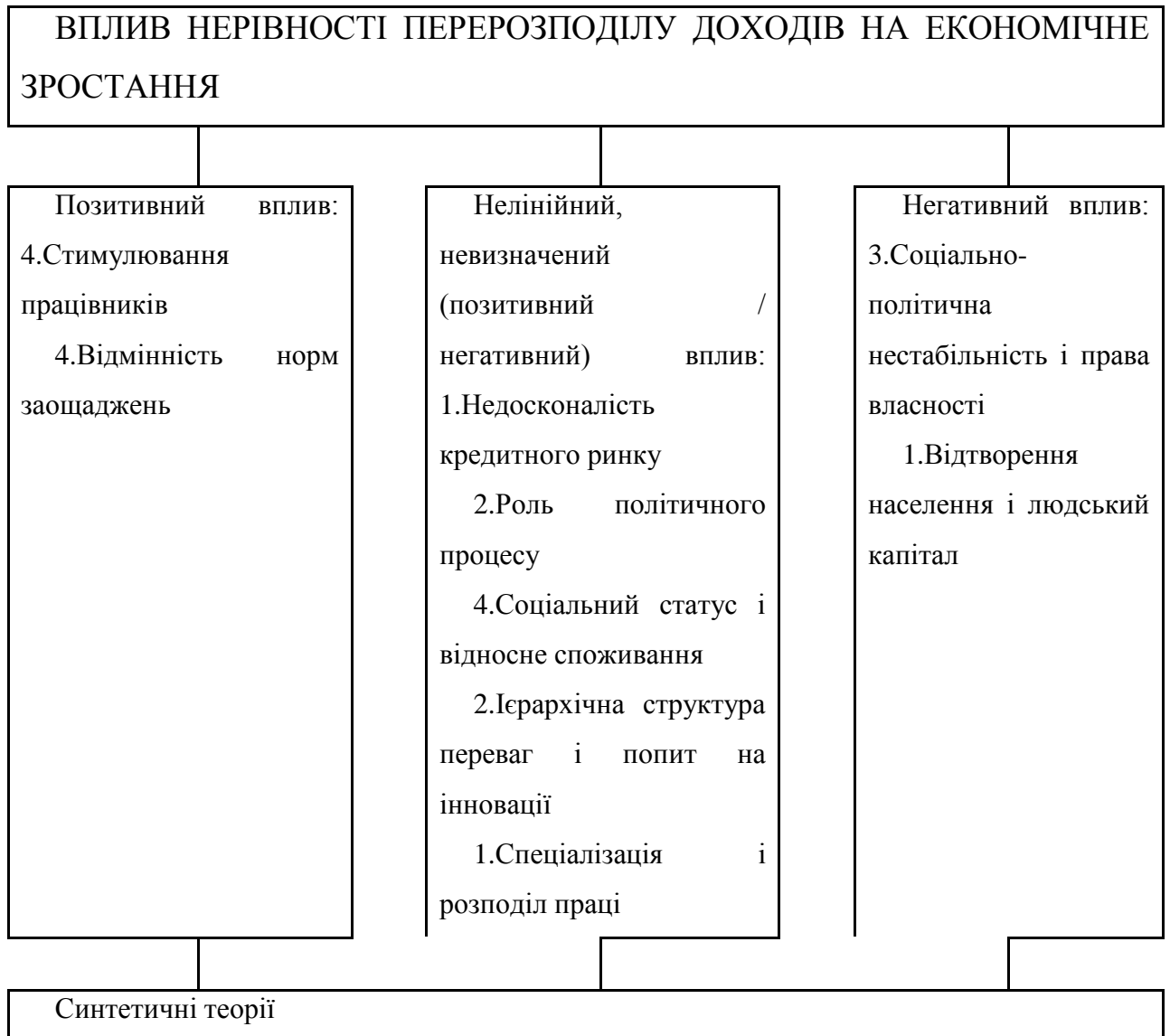

Рис. 1 Класифікація підходів до визначення впливу нерівності перерозподілу доходів на економічне зростання.

1 – для країн, що розвиваються; 2 – для розвинених країн; 3 – для всіх країн, але більше для тих, що розвиваються; 4 – для всіх країн, але більше для розвинених.

З одного боку, майже кожен теорію з представлених на рис 1. можна охарактеризувати як характерну розвиненим країнам, або тим, що розвиваються. Наприклад, якщо дотримуватися припущення про те, що в ході економічного розвитку удосконалюється фінансова система, то моделі, пов'язані з недосконалістю кредитного ринку, більше підходять для опису

ситуації в країнах, що розвиваються. Навпаки, якщо вважати, що розвинені країни є також і демократичними, то теорія про роль політичного процесу більше підходить для розвинених країн. З другого боку, з'являються моделі, що описують еволюцію впливу розподілу доходів на економічне зростання.

Економічне зростання, що відбувається без врахування екологічних чинників, не може бути сталим і тривалим в довгостроковій перспективі. Так само не прийнятною є охорона довкілля, що готова нехтувати інтересами людей і приносити в жертву задоволення базових людських потреб (це, на жаль, властиво для багатьох екологічних рухів та партій зелених). Масштабні ж соціальні проекти, яким бракує надійного економічного механізму створення суспільного багатства, як за свідчив історичний досвід побудови комунізму, також зрештою приречені на невдачу [14, с.512].

Необхідність в перерозподілі доходів обумовлюється природою ринку, якщо первинні доходи окремих домогосподарств жорстко пов'язані з результатами їхньої індивідуальної трудової діяльності. Це неминуче породжує надмірні коливання в особистих доходах, а також відсутність доходів у непрацездатних членів суспільства.

Для зменшення нерівності в доходах держава здійснює їх перерозподіл у формі трансфертних платежів, отримання яких не вимагає у відповідь будь-яких товарів та послуг. Крім цього, держава може регулювати індивідуальні доходи шляхом втручання в процеси формування первинних доходів (встановлення мінімальної заробітної плати, застосування прогресивної форми оподаткування первинних доходів). Вона може впливати на реальні доходи через регулювання цін на товари та послуги першої необхідності тощо [15, с.301].

Необхідність в перерозподілі ресурсів обумовлюється двома аспектами. Перший стосується необхідності виділення ресурсів на виробництво суспільних благ. Цю проблему вирішує уряд. Він, з одного боку, через податки скорочує доходи і попит приватного сектора економіки на ресурси; з

іншого – використовуючи податкові надходження, він перерозподіляє ресурси у виробництво суспільних благ через державні закупки.

Другий аспект впливає із необхідності врахування зовнішніх ефектів ринку. Наприклад, ціна як регулятор розподілу ресурсів не враховує витрати суспільства, які пов'язані із забрудненням навколишнього середовища. Отже, вона є заниженою і викликає надмірний попит на екологічні товари. Це, в свою чергу, спрямовує на їхнє виробництво надмірну кількість ресурсів.

За цих умов держава може скоригувати розподіл ресурсів двома шляхами:

- застосування спеціального екологічного законодавства, яке забороняє або обмежує рівень забруднення довкілля і примушує підприємства здійснювати додаткові витрати, що піднімає ціну до оптимального рівня;

- введення спеціальних податків для підприємств, які забруднюють довкілля, з метою відшкодування втрат суспільства, пов'язаних з цим забрудненням [16, с.308].

Людству відомі різні економічні системи, які сформувались у процесі тривалого історичного розвитку. Їх можна класифікувати за відповідними критеріями. Найпоширенішою в економічній науці є класифікація економічних систем за двома ознаками:

- панівною формою власності;
- способом управління (координації) економічною діяльністю.

Разом з тим кожна країна має свою історію, рівень економічного розвитку, соціальні та національні особливості. Тому для кожної економічної системи характерні свої національні моделі перерозподілу доходів. Так для командно -адміністративної системи характерними були радянська модель, китайська модель, польська модель та інші. Сучасній змішаній економіці також властиві різні моделі.

Пропоную розглянути найбільш відомі національні моделі перерозподілу доходів:

- **Американська модель** побудована на засадах всестороннього заохочення підприємницької діяльності, збагачення найбільш активної частини населення. Малозабезпеченим верствам населення створюється достатній рівень життя за рахунок часткових пільг та соціальних допомог. Завдання досягнення соціальної рівності тут взагалі не ставиться. Ця модель базується на високому рівні продуктивності праці і масовій орієнтації на досягнення особистого успіху. В цілому для американської моделі характерне державне втручання, спрямоване на підтримку стабільної кон'юнктури та економічної рівноваги.

- **Німецька модель** характеризується створенням для всіх форм господарювання можливостей стійкого розвитку. При цьому особливою підтримкою держави користуються так звані «міттельштанд», тобто дрібні і середні підприємства, фермерські господарства. Держава активно впливає на ціни, мито, технічні норми, широко використовує ці та інші важелі й механізми для реалізації соціальної політики.

- **Шведська модель** відрізняється сильною соціальною політикою, спрямованою на скорочення майнової нерівності за рахунок перерозподілу національного доходу на користь найменш забезпечених верств населення. Держава володіє лише 4% основних фондів, але доля державних розходів в 90-х рр. становила 70% від валового внутрішнього продукту, причому більше половини від цих витрат спрямовуються на соціальні потреби. Звичайно, це можливо лише в умовах високої норми оподаткування. При такій моделі функція виробництва лягає на приватні підприємства, які працюють в умовах конкурентної ринкової економіки, а функція забезпечення високого рівня життя (включаючи зайнятість, освіту, соціальне страхування) і деякі елементи інфраструктури (транспорт) – на державу.

- **Японська модель** характеризується певним відставанням рівня життя (у тому числі і рівня заробітної плати) від росту продуктивності праці. За рахунок цього досягається зниження собівартості продукції і різке підвищення її конкурентоздатності на світовому ринку. Перепоп для

майнового розшарування немає. Така модель можлива при виключно високому розвитку національної свідомості, пріоритеті інтересів нації над інтересами конкретної людини, готовності населення йти на певні матеріальні жертви ради процвітання країни. Ще одна особливість японської моделі зв'язана з активною роллю держави, направленої на створення такого господарського середовища, в якому перспективні галузі розвиваються найбільш динамічно.

- **Південнокорейська модель** має багато спільного з японською. Це, зокрема, відноситься до особливостей психологічного складу населення країни, його високій працездатності, відповідальному відношенню до своїх обов'язків, які базуються на моральних нормах конфуціанства. Спільним для обох моделей є активна участь державних органів в перебудові економіки [17, с.87].

Разом з тим, південнокорейська модель має і свої специфічні елементи. Внаслідок відносно меншого, ніж в Японії розвитку ринкових відносин, держава ціленаправлено сприяла створенню потужних корпорацій, які згодом переросли в фінансово - промислові конгломерати. Крім того, державні органи надавали всесторонню підтримку малому і середньому бізнесу, сприяючи тим самим створенню в короткі терміни середнього класу. І накінець, ще один елемент південнокорейської моделі, який представляє інтерес і для України - це чіткий і збалансований розподіл функцій між центром і провінціями, що також сприяло формуванню сучасної ринкової економіки.

Розглянуті моделі сучасної змішаної економіки стосуються, однак, лише економічно розвинутої частини сучасного світу. А це тільки близько тридцяти найрозвиненіших країн. Тут проживає близько 20% населення планети, а виробляється більше 80% ВВП і середній ВВП на душу населення на початку III тисячоліття сягав більше 30 тис. доларів.

Розділ 3. Аналіз перерозподілу доходів в сучасній економіці

Соціально-економічні трансформації, які відбуваються в Україні, супроводжуються поглибленим зростанням нерівності в розподілі результатів економічної діяльності. Зниження реальних доходів і зростання їхньої диференціації – це дві основні тенденції у зміні рівня життя громадян за роки незалежності. Особливість ситуації в Україні полягає в тому, що, маючи невисокий ВВП та невисокі доходи на душу населення, економічне зростання відбувається в умовах небувало високої поляризації доходів. Варто зазначити, що нерівність, яка посилюється, не сприяє оздоровленню економіки, а, навпаки, породжує тіньові розподільчі процеси. При цьому, нерівність у розподілі спостерігається на підприємствах, у галузі, на міжгалузевому й міжрегіональному рівнях. Розглянемо доходи населення як сукупність коштів і витрат у натуральному виразі для підтримання фізичного, морального, економічного й інтелектуального стану людини.

Формування грошових доходів здійснюється за рахунок оплати праці робітників, виплат із соціальних фондів (соціальних трансфертів), підприємницьких доходів, доходів від власності, від особистого підсобного господарства та індивідуальної трудової діяльності, інших доходів (аліментів, гонорарів, благодійної допомоги тощо). Розглянемо структуру джерел грошових доходів населення за даними вибіркового обстеження матеріального стану домогосподарств за III квартал 2012 та 2013 років, які представлені у таблиці 3:

Таблиця 3²

Доходи домогосподарств	Разом всі домогосподарства			
	2012		2013	
	млн грн.	%	млн грн.	%
Оплата праці	146770	39,2	152 541	39,9
Прибуток та змішаний дохід	74035	19,7	75 210	19,7
Доходи від власності (одержані)	19594	5,2	19 638	5,1
Соціальні допомоги та інші одержані поточні трансферти	134563	35,9	134 735	35,3
Грошові доходи, разом	374962	100,0	382 124	100,0

З таблиці видно, що найбільшу питому вагу у 2012 р. в загальній структурі грошових доходів займають такі показники, як оплата праці та соціальні допомоги. Така ж тенденція спостерігається і в 2013 р. Найменшу ж частку у доходах населення становлять доходи від власності, прибуток та змішаний дохід.

Загалом, номінальні доходи населення України в 2012 р. порівняно з 2011 р. збільшилися на 14,5% до 1 трлн 457 млрд 864 млн грн, передає Державна служба статистики України. Наявний дохід, який може бути використаний населенням на придбання товарів та послуг, збільшився на 14,6%, а реальний наявний, визначений з урахуванням цінового фактора, збільшився на 13,9%. Наявний дохід у розрахунку на одну людину за 2013 р. становить 25 тис. 206,4 грн, що на 14,9% більше, ніж в 2012 р.

Але, незважаючи на це, в Україні продовжує зростати бідність. За результатами останніх соціологічних опитувань тільки 2% дорослого населення України вважають себе багатими, майже 8% зараховують себе до середнього класу, а решта самоідентифікуються як бідні. За такого рівня бідності (90% громадян) гарантувати збереження стабільності у суспільстві практично неможливо.

² Вергелес Т.І. Диференціація доходів населення й економічне зростання в Україні / Т.І. Вергелес // Світ фінансів. – 2011. – Випуск 2. – Тернопіль : ТНЕУ. 2011. – С. 49–58.

Як відповідь, така ситуація в Україні є однією з основних причин виходу людей на Майдан. Втома від масштабної корупції на всіх рівнях, тиск на бізнес, добровільне чи примусове його закриття, невдоволення економічною політикою уряду – ці причини для багатьох учасників Майдану стали якщо не вирішальним, то важливим мотивом приєднання до протестів.

Українці вірять, що Угода про асоціацію України з ЄС стане перехідним етапом щодо покращення рівня якості життя та наближення до європейських норм та гарантій.

Саме тому особливо важливим в таких умовах є формування соціальних нормативів, тобто мінімальних державних гарантій, а саме: прожитковий та неоподаткований мінімум, мінімальні розміри заробітної плати, допомоги, пенсії за віком, співвідношення прожиткового мінімуму та мінімальної заробітної плати, середньодушових номінальних грошових доходів та заробітної плати на одну працездатну особу.

Так, встановлення на законодавчому рівні прожиткового мінімуму є особливо необхідним за відсутності повноцінних конкурентних відносин. Величина мінімальної заробітної плати і прожиткового мінімуму мають регулярно підвищуватись. Таким чином, з одного боку, забезпечуються соціальні гарантії членам суспільства, забезпечується мінімум їх доходів, а з іншої – встановлюються мінімальні вимоги до ефективності господарювання.

Рівень прожиткового мінімуму

– це свого роду компроміс між економічними можливостями суспільства і соціальними потребами.

Прожитковий мінімум на працездатну особу на квітень в Україні становить 1218 грн, для порівняння прожитковий мінімум у 2010 році – 875 гривень, у 2011 році – 953 гривні, у 2012 році – 1095 гривень, у 2013 році – 1176 гривень. Але, як бачимо, цифри свідчать, що такий прожитковий мінімум не забезпечить людям нормальний рівень життя.

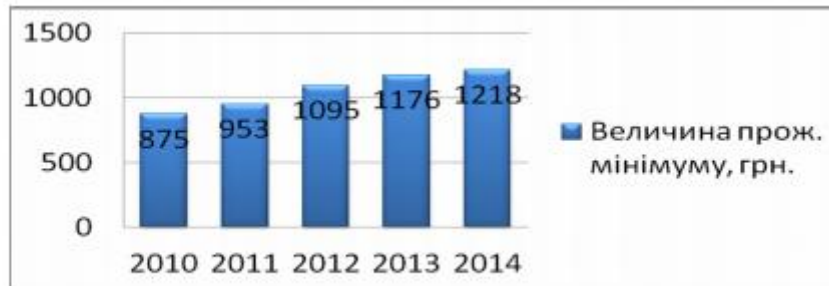

Рисунок 2. Прожитковий мінімум в Україні³

Дуже важливе не тільки соціально-економічне, але й політичне значення, що має забезпечення реального рівня такої соціальної гарантії, як мінімальна заробітна плата. Попри всі ускладнення, які виникають у багатьох підприємств та держави в цілому при підвищенні розмірів мінімальної заробітної плати, встановлення заниженого реального рівня мінімальної заробітної плати може мати дуже небезпечні наслідки, у тому числі і в міжнародному плані.

Аналіз наукових праць щодо нерівномірного розподілу загальних доходів домогосподарств вказує на те, що значний внесок у розшарування доходів вносить заробітна плата, що обумовлено її диференціацією між різними соціальними групами, регіонами, галузями і між різними секторами економіки.

Мінімальна заробітна плата в Україні на 2014 рік становить 1218 грн, що приблизно дорівнює 112 доларів США. Для порівняння мінімальна заробітна плата в Росії становить 140 доларів, у Польщі – 583 дол., у Чехії – 463 дол., у Франції – 1959 дол., у США – 1500 доларів. Але лідером в цьому списку є Австралія, де мінімальна заробітна плата становить 2917 доларів. Для пересічного українця ці цифри є вражаючими, але хотілося б, щоб у майбутньому, Україна також могла б похизуватися такими показниками.

³ Прожитковий мінімум на 2014 рік [Електронний ресурс] // Бухоблік. – Режим доступу : <http://www.buhoblik.org.ua/kadry-zarplata/oplata-truda/1143-prozhitkovijminimum.html>

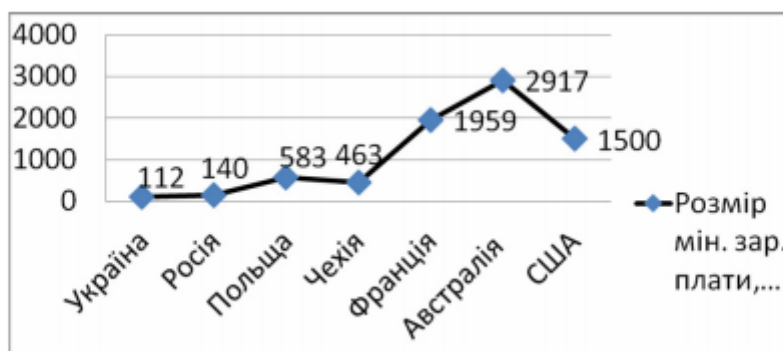

Рисунок 3. Мінімальна заробітна плата в Україні та в інших країнах⁴

Для комплексної картини потрібно розглянути середню заробітну плату основних професій на ринку праці. Середній розмір заробітної плати економіста становить 4 тис. грн, лікаря – 2,5 тис. грн., вчителя 2 тис. грн, інженера – 2,5 тис. грн, IT-фахівець – 6 тис. грн, судді – 15 тис. грн, народний депутат – 14 тис. грн.

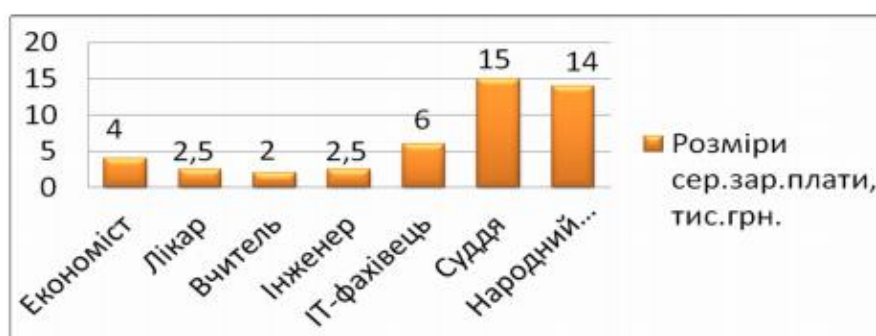

Рисунок 4. Середній розмір заробітної плати в Україні⁵

Зовсім іншу картину можна спостерігати в Європі, де зарплата лікарів, анестезіологів, діагностів коливається в діапазоні 7–15 тисяч євро на місяць. Доктори наук і професори отримують від 5 до 7 тисяч євро, вчителі середніх шкіл – в районі 2,5 тисяч євро [10].

Як бачимо, професії, які є важливими для України, надзвичайно низькооплачувані. В результаті попит на них зменшується, що призводить до зниження якості рівня освіти, медицини, економіки.

⁴ Споживання і заощадження в перехідній економіці України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://lnu.edu.ua/faculty/ekonom/Economics/publish/Dohody/R_1.pdf

⁵ Які середні зарплати в Європі [Електронний ресурс] // Бізнес-портал. – Режим доступу : <http://news.ub.ua/49670-yaki-seredni-zarplati-v-evropi.html>

Диференціація доходів населення України одна з найбільших серед європейських країн. Офіційної статистики щодо майнового розшарування немає, проте нині експерти говорять про те, що різниця між доходами найбагатших та найбідніших в Україні складе щонайменше 40 разів.

Здійснюючи аналіз майнового розшарування населення, необхідно дослідити динаміку індикаторів диференціації доходів, які застосовуються у світовій практиці, а саме:

- квінтільний коефіцієнт доходів – співвідношення мінімального рівня доходів серед 20% найбільш забезпеченого населення до максимального рівня доходів серед 20% найменш забезпеченого населення;

- децильний коефіцієнт доходів – співвідношення мінімального рівня доходів серед 10% найбільш забезпеченого населення до максимального рівня доходів серед 10% найменш забезпеченого населення;

На перший погляд, статистичні свідоцтва про високу рівність доходів українців виглядають дуже авторитетно. За даними ООН, частка 10% найбагатших українців у сукупному доході становила близько 22,5%, а 10% найбідніших – 3,8%.

Розрив може здатися великим – багаті отримують в 6 разів вищий дохід, ніж бідні, проте в більшості країн цей розрив ще більший.

На додаток до низького середнього рівня доходів населення існує проблема їх надмірної диференціації, що вкрай негативно впливає на можливості розвитку людського потенціалу українців. Розподіл доходів, вільного часу та інших ресурсів людського розвитку в Україні набуває ознак бінарності подібно до управлінської системи формування доходів. Основній частині населення, що не має суттєвих ресурсів для забезпечення людського розвитку, протистоїть вузький прошарок багатих та надбагатих людей, які можуть собі дозволити доступ до всіх сучасних можливостей людського розвитку, включаючи освіту чи стажування за кордоном, а також послуги найкращих медичних закладів світу. Середній рівень ресурсів має невелика частина громадян.

Також диференціація має об'єктивні причини, якими є різні фізичні та розумові здібності членів суспільства, рівень освіти та професійної підготовки, нерівність володіння власністю, здатність до ризику, монополізм на ринку товарів і послуг, кількість членів родини та її віковий склад. Але основною причиною диференціації є відсутність справедливої соціальної політики держави, неспроможність профспілок захищати інтереси як працівників, так і соціально незахищених верств населення. Поляризація доходів населення призводить до соціально-економічних протиріч, що можуть закінчитися соціальним вибухом. З іншого боку, така диференціація доходів підриває стимули до праці, знижує її ефективність, відповідно знижується ефективність суспільного виробництва та знижуються темпи економічного розвитку країни.

Стратегічною метою державного регулювання доходів населення є досягнення відчутного підвищення рівня життя населення через таке:

- створення сприятливих умов для розвитку вітчизняного виробництва та підвищення конкурентоспроможності продукції (реальне підтримування вітчизняного виробника, створення сприятливого інвестиційного клімату, запровадження нових технологій, сприяння підвищенню культури виробництва та якості продукції тощо);

- ефективне регулювання процесу формування первинних доходів населення;

- удосконалення механізму розподілу та перерозподілу доходів із застосуванням фінансово-економічних важелів, що впливають на рівень доходів в усіх секторах національної економіки;

- забезпечення відповідних умов населенню для нагромадження коштів;

- підвищення платоспроможного попиту населення як основи для економічного зростання.

Розглядаючи проблему державного регулювання доходів населення, потрібно відзначити, що у сфері розподілу доходів пріоритетами держави є зменшення масштабів бідності й недопущення надмірної диференціації

населення за доходами, для чого використовуються різноманітні методи (правові, економічні, адміністративні).

Слід підкреслити, що останніми роками в Україні триває інтенсивний процес перерозподілу загального обсягу грошових доходів на користь високоприбуткових груп на тлі скорочення частки доходів найбільш вразливих верств населення. Ступень нерівності доходів в країні не має аналогів серед європейських країн. Сучасна ситуація у сфері доходів характеризується великим накопиченням соціальної напруги, зниження якої можливе за рахунок створення державою умов для належного забезпечення якості життя населення.

Підсумувавши сказане, слід сказати, що в Україні існує досить значна диференціація доходів населення. Тому подолати її буде надзвичайно важко, але можливо, якщо провести грамотну економічну та соціальну політику. А для цього слід здійснити реальну статистичну оцінку нерівності у доходах, адже офіційна оцінка нерівності не відображає реального стану справ, оскільки не враховує не задекларованих грошових доходів, неформальної економіки й неформальних доходів.

Розділ 4. Пропозиції і шляхи вдосконалення перерозподілу доходів у національній економіці за сучасних умов

Проблема перерозподілу доходу полягає в тому, що сучасні економічні системи не в змозі автоматично, тільки за рахунок дії механізму попиту та пропозиції та інших ринкових законів і механізмів, без державного втручання забезпечити концентрацію частини багатства не в руках небагатьох громадян, а в основної частини населення, яка сьогодні перебуває в бідності й убогості. Це загрожує дуже серйозними соціальними потрясіннями.

З метою запобігання руйнівних катаклізмів держава втручається у функції перерозподілу доходів і багатства від тих, хто володіє їх значною кількістю, до тих, хто його не має. Незважаючи на економічні успіхи, досягнуті в багатьох країнах, варто все ж визнати, що бідність серед загального достатку продовжує залишатися гострою економічною і політичною проблемою.

Для реалізації цієї економічної функції держава застосовує ряд інструментів, серед яких можна виділити: трансфертні платежі (різного роду стипендії, допомоги, платежі, що здійснюються за програмами соціального та медичного забезпечення); втручання в ринковий механізм, коли воно встановлює певні ціни і для виробників, і для покупців; податкову систему, у випадках коли вищі доходи оподатковуються вищими податковими ставками.

Баланс соціально - економічних сил у суспільстві зміщено на користь політико-економічної еліти. Необхідно збільшувати соціально - економічну силу основної частини населення, передусім найманих працівників. Громадянське суспільство не здатне нав'язувати бізнесу принципи нееквівалентної справедливості (зокрема, у сфері розподілу і перерозподілу доходів). Необхідно розвивати громадянське суспільство та ефективні важелі його впливу на фірми. Зокрема, нерідко відбувається зрощення бізнесу і політичної влади, що породжує елітні економіки (тобто сфери господарювання для обмеженого кола осіб з високими вхідними бар'єрами,

що забезпечують отримання надприбутків). Корупційні доходи деяких держслужбовців перетворюються на одне з головних джерел їх статків. Простежується орієнтація частини політико-економічної еліти на перерозподіл доходів та власності, а не на створення вартості [22,с.67].

Україні негативний вплив має поширення корупції, крім вищих, на середні і нижчі шари суспільства, різноманітні сфери економіки, включаючи освіту і медицину.

У галузі державної економічної політики пріоритет нерідко надається поліпшенню життєвого рівня та інших умов людського розвитку в короткостроковій перспективі; довгостроковими тенденціями уряду не завжди переймаються.

Незважаючи на значний рівень невдоволення широких верств населення своїм соціально-економічним становищем та суспільним устроєм, незадоволення зазвичай не супроводжується об'єднанням людей для досягнення стратегічних соціально-економічних цілей. Тому багато проблем, конфліктів та суперечностей не розв'язуються, а консервуються.

Умову вирівнювання соціально-економічних сил слід забезпечувати за двома головними напрямками:

1. Зниження нерівності соціально-економічних сил членів суспільства (передбачає вирівнювання соціально-економічних сил усіх членів суспільства, безвідносно до яких - не будь характеристик соціального або економічного характеру). 2. Зниження нерівності соціально-економічних сил власників різних чинників виробництва (аби забезпечити відсутність пригноблених чинників виробництва, власники яких експлуатуються за рахунок використання іншими власниками чинників виробництва своєї соціально-економічної сили).

Другий напрям вирівнювання соціально-економічних сил потребує таких заходів: 1. Збільшення соціально-економічної сили найманих працівників. 2. Колективне збільшення соціально-економічної сили найманих

працівників, тобто посилення впливу за рахунок об'єднання працівників для реалізації спільних цілей.

Отже, сфера доходів утворює слабку та недостатньо стійку базу людського розвитку. Крім очевидних проблем низького середнього рівня доходів та їх надмірної диференціації, існує комплекс проблем системного характеру. Замість розбудови притаманних соціально - ринковій системі формування доходів особливостей у економіці виникає багато рис, властивих переважно управлінській та капіталістичній системам формування доходів.

Висновки

У даній курсовій роботі досліджено теоретичні аспекти меж перерозподілу доходів в сучасній економіці. На основі даного дослідження можна зробити наступні висновки:

В усіх економічних системах уряд бере на себе відповідальність за перерозподіл доходів населення з метою уникнення протиріч щодо нерівномірності розподілу доходів та зростання рівня бідності.

Об'єктивними передумовами перерозподілу доходів в сучасній економіці є зростання витрат держави, необхідність суспільних витрат (послуги освіти, охорони здоров'я, житлово - комунального господарства, дитячих ясел і садків, будинків інвалідів і людей похилого віку, дитячих будинків тощо) та нерівномірність доходів, що може призвести до економічних диспропорцій і підриву економічних стимулів. Нерівність доходів - чинник, який завжди викликав інтерес у людей.

Перерозподіл національного доходу в економічній теорії розглядається в межах державних фінансів. Держава відіграє вирішальну роль у перерозподілі доходів, виконуючи цим самим свою соціальну функцію. Зазначимо, що держава - це лише один учасник перерозподілу. Монополістичні фінансові корпорації, підприємницькі структури, що володіють факторами виробництва, здійснюють активний вплив на законодавчу діяльність і поведінку уряду в прийнятті рішень у бюджетній, фінансово - кредитній та податковій політиці.

Результати перерозподілу можуть проявлятися у формі вертикального перерозподілу (між багатими та бідними за рахунок різного роду податків) та горизонтального перерозподілу (за рахунок трансферти, субвенції, витрат на охорону здоров'я та освіти, субсидії тощо). Уряд здійснює перерозподіл доходів прямими і непрямими способами.

Мінімальна межа втручання держави в процес перерозподілу доходів визначається споживчими стереотипами людей, характерними для даної країни в даних конкретно - історичних умовах. Чим ці стереотипи скромніше,

тим меншою мірою люди претендують на збільшення до своїх доходів з бюджету. Самі ж ці стереотипи залежать від поточного стану економіки, демографічної ситуації, рівня економічного розвитку.

Нарощуючи процес перерозподілу доходів, держава не повинна руйнувати сам конкурентний ринковий механізм. Його збереження і утворює максимальну межу державного втручання. При проведенні активної політики в області доходів необхідно враховувати ще ряд важливих обставин, об'єктивно обмежують цю область державної діяльності.

Розрізняють мінімально необхідні та максимально допустимі межі регулювання. Нижні межі спричинені неспроможністю ринкового механізму саморегулювання економіки розв'язати багато важливих для наступного розвитку економічної системи проблем, про які йшлося вище. Без державного втручання економічна система, а отже підсистема ринкового саморегулювання, існувати не може.

Складнішою є проблема щодо верхніх меж державного регулювання економіки. З одного боку, виникає можливість майже повного витіснення ринкових важелів регулювання і встановлення централізованої системи управління економікою з одного центру, що призводить до виникнення адміністративно-командної або державної економіки, як це сталося в СРСР.

Необхідність в перерозподілі доходів обумовлюється природою ринку, якщо первинні доходи окремих домогосподарств жорстко пов'язані з результатами їхньої індивідуальної трудової діяльності. Це неминуче породжує надмірні коливання в особистих доходах, а також відсутність доходів у непрацездатних членів суспільства.

Для зменшення нерівності в доходах держава здійснює їх перерозподіл у формі трансфертних платежів, отримання яких не вимагає у відповідь будь-яких товарів та послуг.

Проблему нерівності розподілу можна аналізувати на основі даних про розподіл доходів та видатків, а ще доречніше аналізувати обсяг споживання.

Існує декілька аргументів, чому дані про споживання домогосподарств точніше відображають реальний стан справ у перехідних економіках.

Інструментами перерозподілу доходів населення є особисті податки, державні трансферні платежі, встановлення мінімальної заробітної плати, норм і гарантій її виплати, умов та розмірів оплати праці керівників установ і організацій, що фінансуються з бюджету, регулювання фондів оплати праці підприємств-монополістів, регулювання цін на товари і послуги тощо.

При аналізі впливу податків на розподіл доходів важливе значення мають такі поняття як система оподаткування, ставки оподаткування, база оподаткування, величина неоподаткованого мінімуму, пільги при сплаті податків тощо. Навіть незначні зміни в системі оподаткування призводять до суттєвих змін у формуванні доходів населення. Існує два основних види податкових систем, які застосовують при оподаткуванні особистих доходів: прогресивна і пропорційна. При прогресивному податку середня ставка податку зростає і багаті особи платять у вигляді податку дедалі більшу частку свого доходу. Суть пропорційного податку полягає у тому, що усі індивіди сплачують однакову частку свого доходу. Більшість країн світу використовує прогресивні шкали оподаткування особистих доходів, тобто зі зростанням доходів податкові ставки збільшуються.

Проблема перерозподілу доходу полягає в тому, що сучасні економічні системи не в змозі автоматично, тільки за рахунок дії механізму попиту та пропозиції та інших ринкових законів і механізмів, без державного втручання забезпечити концентрацію частини багатства не в руках небагатьох громадян, а в основної частини населення, яка сьогодні перебуває в бідності й убогості. Це загрожує дуже серйозними соціальними потрясіннями.

Умову вирівнювання соціально - економічних сил слід забезпечувати за двома головними напрямками:

1.Зниження нерівності соціально - економічних сил членів суспільства (передбачає вирівнювання соціально - економічних сил усіх членів

суспільства, безвідносно до яких - не будь характеристик соціального або економічного характеру).

2. Зниження нерівності соціально - економічних сил власників різних чинників виробництва (аби забезпечити відсутність пригноблених чинників виробництва, власники яких експлуатуються за рахунок використання іншими власниками чинників виробництва своєї соціально - економічної сили.

Відповідно до першого напрямку вирівнювання соціально-економічних сил в Україні необхідно:

- надати всім членам суспільства рівні(реально, а не формально) політичні та соціально-економічні права і свободи;
- створити ефективну систему соціального захисту найбільш соціально вразливих членів суспільства;
- сприяти диверсифікації джерел отримання доходів, аби основна частина громадян стала власниками інших чинників виробництва (капіталу, землі, інформації), залишаючись при цьому найманими працівниками;
- забезпечити вирівнювання стартових можливостей різних індивідів в економічній діяльності.

Другий напрям вирівнювання соціально-економічних сил в Україні потребує таких заходів.

1.Збільшення соціально-економічної сили найманих працівників. Визначальну роль має відіграти колективне збільшення соціально-економічної сили найманих працівників, тобто посилення впливу за рахунок об'єднання працівників для реалізації спільних цілей. На жаль, українські профспілки не мають історичного досвіду боротьби за права працівників, бо за радянської системи активні дії з відстоювання інтересів були неможливими. Інша проблема — поширеність «кишенькових» профспілок, що фактично віддзеркалюють інтереси роботодавців та стримують боротьбу робітників за свої соціально-економічні інтереси.

2. Збільшення соціально-економічної сили власників використовуваних у сільському господарстві чинників виробництва, передусім праці та землі. Якщо власники капіталу здатні перевести його із сільського господарства в інші сфери діяльності, підприємці можуть підвищити свої доходи за рахунок посиленої експлуатації праці і землі, то становище останніх двох особливо важке.

3. Збільшення соціально-економічної сили дрібних власників (зокрема, акціонерів). В Україні дрібні акціонери нерідко практично не отримують дивідендів. Якщо великі акціонери здатні реалізувати свої економічні інтереси через низку неформальних механізмів, то дрібні акціонери володіють єдиним джерелом доходів від акцій — дивідендами (які часто не виплачуються у зв'язку з тим, що реальні власники переливають прибуток акціонерних товариств в організовані ними фірми).

Отже, сфера доходів утворює слабку та недостатньо стійку базу людського розвитку. Крім очевидних проблем низького середнього рівня доходів та їх надмірної диференціації, існує комплекс проблем системного характеру. Замість розбудови притаманних соціально - ринковій системі формування доходів особливостей у економіці виникає багато рис, властивих переважно управлінській та капіталістичній системам формування доходів.

Список використаної літератури:

1. Гальчинський А. С. Економічна теорія : підручник / А. С. Гальчинський, П. С. Єщенко, Ю. І. Палкін. - К.: Вища школа, 2009. - 503 с.
2. Дзюбик С. Основи економічної теорії / С. Дзюбик, О. Ривак. - К. : Основи, 2008. - 336 с.
3. Сіденко В. Модифікація світової економіки під впливом новітніх факторів глобальної трансформаційної кризи / В. Сіденко // Економіка України. – 2014. – № 5. – С. 18–31.
4. Основи економічної теорії : підручник / за заг. ред. Л. С. Шевченко. – Х.: Право, 2013. – 448 с.
5. Економічна теорія : підручник / за ред. В. М. Тарасевича. - К. : Центр навчальної літератури, 2014. - 784 с.
6. Кулішов В.В. Дослідження сучасної світової глобалізації в економічних процесах / В. В. Кулішов // Вища школа. – 2013. – № 9. – с. 92–100.
7. Резнікова О.О. Нові тенденції розвитку світової економіки: глобальне управління як реальність сьогодення / О. О. Резнікова // Фінанси України. – 2011. – № 11. – с. 45–53.
8. Ревуцький С. Ф. Теоретичні засади щодо інноваційного та постіндустріального розвитку світової економіки / С.Ф. Ревуцький // Питання інтелектуальної власності. – К., 2011. – Вип. 9. – с. 250–258.
9. Гальчинський А. С. Основи економічної теорії / А. С. Гальчинський, П. С. Єщенко, Ю. І. Палкін. - К.: Вища школа, 2013. - 471 с.
10. Єщенко П. С. Сучасна економіка: навч. посіб. / П. С. Єщенко, Ю. І. Палкін. - К., 2014. - 325 с.
11. Могильний О. М. Державне регулювання економіки : навч. посіб. / О. М. Могильний. - К., 2011. - 490 с.
12. Бочан І. О. Основи економічної теорії: інституціональний підхід : навч. посіб. / І. О. Бочан. – К.: Знання, 2012. – 211 с.
13. Гаврилишин Б. Дороговкази в майбутнє. До ефективних суспільств / Б. Гаврилишин. - К. : Наукова думка, 2012. - 208 с.

14. Економічна теорія : Політекономія : підручник / за ред. В. Д. Базилевича. - 7-ме вид. - К.: Знання-прес, 2014. - 719 с.
15. Державне регулювання економіки України: методологія, напрями, тенденції, проблеми / за ред. докт. екон. наук М. М. Якубовського. К.: НДЕІ Міністерства економіки України, 2012. - 410 с.
16. Социальная статистика: учеб. / под ред. чл.-кор. РАН И.И. Елисеевой. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: Финансы и статистика, 2012. – 480 с.
17. . Салин В.Н. Социально- экономическая статистика: учеб. / В.Н. Салин, Е.П. Шпаковская. – М.: Юристъ, 2011. – 461 с.
18. Обстеження умов життя домашніх господарств: “Витрати і ресурси домогосподарств України” // Державна служба статистики України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: ukrstat.gov.ua.
- 19 Холод Н.М. Державне регулювання доходів населення в умовах ринкової трансформації економіки України: дис. ... канд. екон. наук: 08.01.01 / Холод Назар Миронович. – Львів, 2012. – С. 152–153.
20. Абакумова Н. Н. Политика доходов и заработной платы: учеб. пособ. / Н.Н. Абакумова, Р.Я. Подовалова. – Новосибирск: НГАЭиУ; М.: ИНФА-М, 2013. – 224 с.
21. Тютюнникова С.В. Формування доходів населення в умовах ринкової трансформації / С.В.Тютюнникова. – Х. : Основа, 1999. – 273 с.
22. Прожитковий мінімум на 2014 рік [Електронний ресурс] // Бухоблік. – Режим доступу : <http://www.buhoblik.org.ua/kadry-zarplata/oplata-truda/1143-prozhitkovijminimum.html>
- 23.Вергелес Т.І. Диференціація доходів населення й економічне зростання в Україні / Т.І. Вергелес // Світ фінансів. – 2011. – Випуск 2. – Тернопіль : ТНЕУ. 2011. – С. 49–58.
24. Казакова Н. Доходи українців в 2012 р. виросли на 14,5% [Електронний ресурс] // Українські національні новини. – 2013. – Режим доступу : http://www.unn.com.ua/uk/news/1289587-dokhodi-naselennya-ukrayini-v-2012-r-za-utochnenimidanimi-virosli-na-14-5?_part=main&_print=1